

אספרג רפואי

ד"ר ענת אביטל

איור 3: אגודה של אספרגוס, מסגרת שטיח פסיפס העונות, סוף מאה חמישית, Hagios Taxiarchis, ארגוס, פלופונס, יוון (צילום: ענת אביטל)

לעינים וכל שכן לבני מעים, והרגיל בו - יפה לכל גופו, והמשתכר הימנו - קשה לכל גופו" (בבלי ברכות, פ"ז, נ"א ע"א) מתייחסים אל גבעולי הכרוב ולא אל האספרג הרפואי.

אגודת האספרג נקשרת בחבל דק וכך היא משווקת בכל רחבי העולם עד ימינו (איור 1), ומעניין מאוד שצורת שיווק זו השתנתה לפחות אלפיים שנה, ואגודות כאלו עוצבו כבר באומנות התקופות הרומית והביזנטית. התיאורים הראשונים של האספרג

איור 4: אגודה של אספרגוס, מסגרת שטיח סצנות הצייד, ויולה של הבזיר, תחילת מאה שישית, Villa of the Falconer, ארגוס, פלופונס, יוון (צילום: ענת אביטל)

נראים בציור הקיר מפומפיי בו מעוטרת אגודה של אספרג לצד כלי מטבח ותאנים על מדף, ובפסיפס מאיטליה מעוצבות אגודות אספרג על רצפת פסיפס מ'מגדל העבדים' (Tower of the Slaves) מרומא, מהמאה השלישית לסה"נ (איור 2). אספרג עוצב גם בשני מבנים מחצי האי הפלופונסי ביוון, המתוארכים למאה השישית (איור 3, איור 4).

הופעות האספרג באומנות מרמזות שהצמח היה נפוץ בחלקאות של איטליה ובחצי האי הפלופונסי ביוון, באזורים הימי-תיכוניים בהם קיימים מישורים של אדמות סחף הנוחות לגידול האספרג. באזורי החופים הצפוניים של הים התיכון שוררים תנאים מתאימים, בהם הצמח יכול לקיים תרדמה בעונה הקרה וצמיחה בקיץ, עם נוכחות של גשמי קיץ וללא צורך בהשקיה. האספרג אינו רגיש לרסס מי הים, ולכן ניתן לגדלו סמוך לחופים באזורים שאינם חשופים לרוחות.

נראה שהאספרג הגיע לארץ ישראל רק בתקופה הביזנטית,

האספרג הרפואי, *Asparagus officinalis*, הוא ירק רב שנתי הנמנה עם משפחת השורשניים (Liliaceae) (איור 1). קנה השורש הזוחל הוא איבר אגירה שעליו יושבים ניצנים מרובים. עם התעוררותם בסוף החורף מצמיחים הניצנים גבעולים ארוכים, ה'נצרים' שהם החלק הנאכל, נקצרים בין החודשים פברואר-אפריל. מוצא האספרג התרבותי מאירופה, ממין הגדל שם בר בעיקר לאורך גדות הנחלים. לפני ביות האספרג נהגו ללקטו מן הבר, כנהוג עד ימינו בטורקיה ובארצות אחרות.

חשיבותו הרפואית של האספרג בעת העתיקה וטעמו המשובח ניכרים מדברי הסופרים הרומים החל מהמאה השנייה לפסה"נ, שהסבירו כיצד לגדלו ולטפחו. נראה שהצמח נכנס לתרבות רק בתקופה ההלניסטית, ולפי המוזכר אצל הסופרים הרומיים שהכירו את הצמח היטב, הוא חדר לחקלאות כאחד מצמחי הגינה

איור 1: אגודה של אספרג רפואי, שוק המדינה בפס, מרקו (צילום מרץ 2013)

רק בתקופה הרומית. הטיפול באספרג הצריך עדינות ומיומנות לאורך שנים, ולדבריו של פליניוס הזקן היה זקוק לטיפול רב יותר מכל צמחי הגן. הקושי והטרחה המיוחדת סביב גידול האספרג

מייצבו אותו בין הירקות האקסקלוסיביים, הנחשקים ויקרי המציאות. האספרג הרפואי מור

זכר לראשונה בארץ ישראל רק בספרות הערבית הקדומה במאה העשירית. לדעת החוקרים האספרגוס המופיע במקורות חז"ל: "רבי יוסה או' כרוב שלק" טו לקנב את האספרג" גוס שבו ולהשליך הרי זו מותר לקטו לאכלו" (תוספתא דמאי, פ"ד, ו' "אספרגוס יפה ללב וטוב

איור 2: אגודת אספרג, פסיפס מאיטליה התמונה תחת רישיון שימוש חופשי) <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Still life Tor Marancia Vatican.jpg>

טיח של האולם המרכזי של כנסיית קריות, מאוכלסות אגודות של אספרג קשורות בחוט. גבעולי האספרג מעוצבים באמצעות מסגרת של אבנים שחורות ותוך הגבעול באבנים ירקרקות, החוט עשוי באבנים חומות המדמה חומר צמחי מיובש אשר שימש לייצירת חוטים וחבלים (איור 5). אין זה הפרט היחיד המציין את ייחודיותו של פסיפס כנסיית קריות מבין רצפות התקופה בארץ ישראל, פסיפס זה מתייחד גם בתיאור יחידאי של ארבעה דלור עיים בפסיפס יחיד (מלון עגול, פקוס, אבטיח ולופה), ואין למגוון הזה מקבילה בשום פסיפס או ציור קיר ידועים אחרים, גם לא מחוץ לארץ ישראל. בפסיפס קריות מעוצב גם קנרס שתיאורו נדיר מאוד בארץ ישראל, ומשקלול הנתונים הטכניים של ממצאיי הכנסייה וסביבתה, ניתן גם להסיק על עושרם הכלכלי של תושבי קריות, אשר איפשר לאוכלוסיה המקומית להתהדר בחקלאות מודרנית עשירת ענפים.

סיכום

האספרג היה גידול חדש, נדיר ומאוד יוקרתי בתקופה הבייזנטית באזור הלבנט. קשה מאוד להגיע לתנאים נוחים לגידולו של האספרג עקב רגישותו הרבה ודרשותיו המורכבות להשקיה מרובה, קרקע קלה ומנוקזת והיעדר שמש ישירה. משום נדירותו בחקלאות התקופה הוא היה גם נדיר בפסיפסים ובארץ ישראל הוא עוצב רק פעם אחת, בכנסיית קריות.

איור 5: אגודת אספרג, כנסיית קריות (צילום: באדיבות יהודה גוברין)

בעת בה היה נפוץ יותר ברחבי האימפריה בכלל, וגם אז, גידולו היה יקר מציאות ונדיר. רק פעם אחת בלבד מעוטר האספרג בכל פסיפסי ארץ ישראל. במדליונים של קוציץ המקיפים את הש-

Klor Bac
קלור בק

**לחיתוי וניקוי כללי
בבתי אריזה ובמשתלות**

- טווח קטילה רחב ביותר
- פשוט לשימוש, קל ליישום
- אינו צורב או מגרה

קונצפט לרוקחות בע"מ
לפרטים נוספים, מידע והזמנות: קונצפט לרוקחות בע"מ
טל. 09-7667890, אלי: 054-7355212, הורצ'יו: 054-4972362
www.concept-Rx.co.il

Concept

מחבר: ד"ר רותם שרון
www.sfh.co.il

המכון הישראלי
ישראל

ISO 9001:2008
ISO 13485:2003